

تاریخ هنر باستان

دکتر یعقوب آژند

تهران

۱۳۹۷

سارمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)
پژوهشکده تحقیق و توسعه علوم انسانی

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	پیش ار هر چیر
	بخش اول هر ایران ناستان
۷	فصل اول دوران پیشاتاریخ ایران
۷	۱ عامل جغرافیا
۹	۲ عامل مذهب
۱۱	۳ طبقه‌سندی دوره‌ای
۱۱	الف) دوره پارینه‌سنگی (پالئولیتیک)
۱۲	ب) دوره نوسنگی (نئولیتیک)
۱۳	ح) دوره مس (مصرع)
۱۵	فصل دوم دوران تاریخی
۱۵	هر و تمدن عیلام (۳۰۰۰-۱۰۰۰ ق م)
۱۶	الف) هر دوره کهن (۲۱۰۰-۱۶۰۰ ق م)
۱۶	ب) هر دوره میانی (۱۶۰۰-۱۲۰۰ ق م)
۱۸	ح) هر دوره جدید (۱۲۰۰-۶۰۰ ق م)
۲۰	فصل سوم هر ایران در مناطق دیگر
۲۰	۱ حسلو
۲۲	۲ مارلیک
۲۴	۳ ریویه
۲۶	۴ لرستان
۲۹	۵ ورود آریاها
۳۱	۶ هر ماد

۳۰۴	فصل چهارم پیکر تراشی و نقش بر حسته
۳۰۴	۱ درآمد
۳۰۶	۲ پیکر تراشی مستقل
۳۱۱	۳ نقش بر حسته
۳۱۵	فصل پنجم نقاشی و طراحی
۳۱۵	۱ درآمد
۳۱۶	۲ نقاشی دیواری
۳۱۹	۳ نقاشی پاپیروسی
۳۲۰	۴ طراحی
۳۲۲	فصل ششم هنرهای صاعی
۳۲۵	جمع بندی میراث هنری مصر باستان
۳۲۷	تصاویر بخش سوم
بخش چهارم هنر یونان باستان	
۳۵۳	فصل اول کلیات
۳۵۳	۱ عامل جغرافیا
۳۵۵	۲ عامل مذهب
۳۵۸	۳ فلسفه و ادبیات
۳۶۲	فصل دوم هنر حوضه اژه - درآمدی بر هنر یونان باستان
۳۶۲	۱ درآمد
۳۶۲	۲ هنر سیکلاد
۳۶۳	۳ هنر میوسی در کرت (حدود ۲۰۰۰-۱۶۰۰ ق م)
۳۶۶	۴ هنر میسی (۱۶۰۰-۱۱۰۰ ق م)
۳۷۰	فصل سوم دوره تیرگی و انهام (حدود ۱۰۵۰-۷۰۰ ق م)
۳۷۰	۱ درآمد
۳۷۱	۲ سسک هندسی (حدود ۱۰۰۰-۷۰۰ ق م)
۳۷۱	۳ سسک حاورمآبی (حدود ۷۰۰-۶۰۰ ق م)

۴۶۱	۵. نقاشی
۴۶۳	۶ هرهای صاعی
۴۶۶	فصل سوم هر دوره جمهوری (۵۰۰-۳۱ ق م)
۴۶۶	۱ درآمد
۴۶۸	۲ معماری
۴۷۰	۳ پیکر تراشی
۴۷۲	۴ نقاشی
۴۷۴	فصل چهارم هر دوره آغارین امپراتوری (۳۱ ق م-۱۹۳ م)
۴۷۴	۱ گونه‌های گوناگون معماری
۴۷۴	الف) میدان عمومی (فروم)
۴۷۵	ب) تالار عمومی (ناسیلیکا)
۴۷۶	ج) گرمانه‌های عمومی
۴۷۶	د) تماشاخانه‌های عمومی (کولوسوم)
۴۷۷	هـ) باراهای عمومی
۴۷۷	و) سیرکهای عمومی
۴۷۸	ز) پلها و آنگدرهای عمومی
۴۷۸	ح) ساهای یادبودی
۴۷۹	ط) ستون تراژان
۴۸۰	ی) طاق بصرتها
۴۸۱	ك) پانتون
۴۸۲	۲ پیکر تراشی
۴۸۴	۳ نقاشی
۴۸۵	فصل پنجم هر دوره پسین امپراتوری (۱۹۳-۳۹۵ م)
۴۸۵	۱ درآمد
۴۸۵	۲ معماری
۴۸۶	۳ پیکر تراشی
۴۸۷	جمع بندی میراث هری روم باستان
۴۹۱	تصاویر بخش پنجم

صفحه	عنوان
۵۷۰	فصل سوم عصر مفرع (۱۸۰۰-۱۰۲۸ ق م) هر دوره شانگ
۵۷۰	۱ درآمد
۵۷۱	۲ کابوهای فرهنگی شانگ
۵۷۳	۳ پیکر تراشی
۵۷۶	فصل چهارم هر دوره چو (حدود ۱۰۲۷-۲۲۱ ق م)
۵۷۶	۱ درآمد
۵۷۷	۲ ظروف و اشیاء مفرعی
۵۸۰	۳ سفالگری
۵۸۱	۴ پیکر تراشی
۵۸۳	۵. نقاشی
۵۸۵	فصل پنجم هر دوره هان (۲۰۶ ق م - ۲۲۱ م)
۵۸۵	۱ درآمد
۵۸۶	۲ پیکر تراشی
۵۸۸	۳ نقاشی
۵۹۰	۴ سایر هر ها
۵۹۲	جمع بندی
۵۹۵	تصاویر بخش هفتم
۶۰۹	منابع
۶۱۳	تمایه

دوران بیستاتاریخ ایران

۱. عامل جغرافیا

فلات ایران از نظر جغرافیایی متنوع بوده و این تنوع و چندگونگی هر آن را به لحاظ منطقه‌ای چندگونه کرده است این چندگونگی آثار هری، روی هم رفته هر ایران را در قیاس با سایر مناطق همچون بین‌النهرین متفاوت کرده، چون در این نوع مناطق یک نوع یکدستی و هماهنگی هری در آثار به چشم می‌خورد می‌توان مناطق هری ایران را در طبقه‌سندی جغرافیایی زیر نشان داد (۱) حوب و حوب غربی ایران یعنی استانهای فارس و خوزستان کوبی با منطقه ناستانی سوریا (اشان) در اطراف شوش که از اهمیت زیاد هری برخوردارند (۲) مرکز ایران در بخش غربی یعنی استانهای کوبی لرستان و کرمانشاه با مناطق ناستانی تپه‌گیان و گودین تپه که تداوم هری قابل ملاحظه‌ای را به نمایش می‌گذارند (۳) شمال عربی ایران با استانهای کوبی آذربایجان و کردستان و مناطق ناستانی حسلو که اطلاعات قابل توحهی از آثار هری را در خود بهفته دارند (۴) منطقه حوب شرقی سواحل دریای خزر و سایر مناطق محاور گرگان و حراسان که منطقه‌های ناستانی تپه‌حصار و تورنگ تپه در ارتباط نزدیک با نمارگاه و سایر مناطق جمهوری ترکستان امروزی قرار گرفته‌اند و به لحاظ آثار هری و تمدنی اهمیتی در حور دارند (۵) حوب مرکزی ایران یعنی بخشی از فارس امروزی با منطقه ناستانی تل باکون که در هزاره‌های بعد تحت حمشید در ارتباط با این منطقه اهمیتی شایان یافتند در همین

بحش، منطقه ناستانی تل ملیان هم در ارتباط با انشان ناستانی کشف شده و بعد شوش دوره عیلامی را به لحاظ هری تعدیه کرده است (۶) حوب شرق ایران یعنی استابهای کوبی کرمان و سیستان و بلوچستان با مناطق ناستانی تل انلیس، تپه یحیی، مپور و شهر سوخته این مناطق ناستانی از طریق راههایی به هم متصل می شدند

گفتی است ویژگی کوهستانی ایران تأثیری چشمگیر در تاریخ و هر آن داشت در دره های کوهستانی ایران فرهنگهای هری خاصی شکل گرفته اند که با جهان خارج چندان ارتباطی نداشتند یا از آن تأثیری پدیدرفتند راه شمال غربی ایران، مناطق ناستانی همچون یارم تپه و تورنگ تپه را به موازات راه ساحل دریای حرر به مارلیک و از آنجا به منطقه املش و از این طریق به آذربایجان و مناطق ناستانی دریاچه اورمیه یعنی یایق تپه و حسلو وصل می کرد راه دیگر از حوب کوههای الرر می گذشت و شمال کویر را از طریق تپه حصار و به حوب همدان (اکاتان)، بیستون و بین الهیرین متصل می نمود، و راه دیگر از طریق حوب، دره سد و مکران (مپور و تپه یحیی و شهر سوخته) را به حورستان (که شوش در آن قرار داشت) و سپس به بین الهیرین وصل می کرد یک راه دریایی هم اقیانوس هند را به حلیج فارس و سواحل مکران پیوند می رد راههای شمالی و حوبی راههای غربی و شرقی را قطع می کردند و تپه سیلک و سپس فارس را به مناطق ناستانی عیلامی (انشان = تل ملیان) و پاسارگاد و تحت حمشید بردیک می کردند راهی هم از طریق کوههای مکران به سواحل بندرعماس امروزی می رسید در این حاده بود که محصولات هری از طریق تجارت و ناررگانی ردوبدل می شدند و گاهی به تعامل هری بین مناطق ناستانی ایران می انجامیدند مثلاً در هزاره چهارم پیش از میلاد سنگ لاجورد که خاص منطقه بندحشان در افعاستان امروزی بود از طریق این راهها به بین الهیرین می رسید و در آثار هری به کار می رفت نارمانده هایی از کارگاههای سنگ لاجورد در شهر سوخته سیستان پیدا شده است به نظر می رسد که مس، عاج و عقیق هم از دره سد و شه قاره هند وارد ایران می شدند در نیمه دوم هزاره سوم پیش از میلاد در تپه یحیی ظروف سفالیه ای برای نارارهای بین الهیرین تولید می شدند که در آنها

کلریت به کار رفته بود در ایران ناستان مابع طبیعی نه و فور پیدا می شدند علاوه بر ظروف سفالیه کلریتی که از سنگ ساخته می شدند، مس نه فراوانی در فلات ایران وجود داشت و برای ساختن ظروف مسی نه کار می رفت که شاید بهترین آنها ظروف مفرعی منطقه لرستان باشد چوب، محصول دره های کوهستانی ایران بود و در معماری نه خصوص برای ستونها نه کار می رفت و بعدها حای خود را نه ستونهای سنگی هخامنشی در شوش و تحت حمشید داد انواع سنگها در فلات ایران پیدا می شدند و در نقش برجسته های عمارات از آن بهره می گرفتند و سستی از حکاری در ایران همواره وجود داشت و آثار هری قابل ملاحظه ای را پدید می آورد

۲. عامل مذهب

در مابع مکتوب راجع نه مذهب ایران ناستان، پیش از دیس رردشتی، چیری نوشته شده است یا اشاراتی کوتاه وجود دارند، از این رو شواهد تصویری اشیاء یافت شده در این رمیه اهمیتی در حور می یابد گو اینکه تفسیر و توحیه آنها چندان ساده و آسان نیست

پیکرکهای گلی رنانه که از شش هزار سال پیش از میلاد نه دست آمده اند، مثل «بوس تپه سراب» نشان دهنده ستایش ایردناوی مادر در حوامع نحستین بوسگی ایران است پیکرکهای حانوران که در ارتباط مستقیم با آیسهای شکار بوده اند، خصوصیات حاد و گرانه داشته اند تصاویر حانورانی که از هزاره پنجم پیش از میلاد بر روی سفالیه ها نقش حورده یا بر روی مهرها حکاکی شده اند، نمادی از قدرتهای ماورای طبیعی بوده اند گسترش حامعه شهری در اواخر هزاره چهارم پیش از میلاد نه ساختن معاند انحامیده است از هزاره سوم پیش از میلاد نه بعد شهریگری در تصویرپرداریها و شمایل نگاریها نارتاب می یاند و نا تصاویری از گاوان بر و شیران و هیأت اسانها بر ثات و استحکام شهری تأکید می وررد برتری ایردناوان در عیلام و حاهای دیگر فلات ایران مثل مهرهای تپه یحیی و شهداد، در هزاره سوم پیش از میلاد نه کلی از مفاهیم ستایش ایردناوان مادر در دوران پیشاتاریخ مایه گرفته است